

KARAGÖZ GAZETESİ VE KARAGÖZ'ÜN KABRİ

Karagöz Newspaper And The Tomb Of Karagöz

İbrahim İmran ÖZTAHTALI*

ÖZET

Rönesans ve sanayi devriminin arkasından teknolojik gelişmelere kendini her alanda hissettirmiştir. Bu alanlardan biri de matbaanın icadıyla birlikte süreli yayınlar üzerinde olmuştur. Her ne kadar Osmanlı toplumuna matbaa ve gazetecilik kavramı vaktinden çok sonraları girmiş olsa da Osmanlı'nın yönünü Avrupa'ya dönmesiyle gelişmeleri daha yakından takip etme fırsatı bulmuştur. Müteferrika'nın kurduğu matbaa ile birlikte Avrupa'ya göre çok düşük olan okur-yazar oranına rağmen matbaa çoğalmaya başlamıştır. Hızla artan matbaa sayısı basılan kitap ve süreli yayınların da yaygınlaşmasını sağlamıştır. Tanzimat'a kadar sınırlı sayıda olan süreli yayınlar genellikle devlet eliyle işletilen matbaalarda basılıyor, devletin resmi yayın organını oluşturuyordu. Tanzimat'la birlikte süreli yayınların da sayısı arttı. Asıl artış, II. Meşrutiyetin ilanıyla yaşanmıştır. 1908'deki ilanın arkasından üç ay içinde iki yüzden fazla gazete ve dergi yayın hayatına girmiştir. Bunlardan biri de Karagöz Gazetesidir. Ali Fuat Bey'in borç alarak kurduğu gazete kesintisiz 1947'ye kadar çıkarılan nadir gazetelerdendir. Bir mizah gazetesi olarak çıkmaya başlayan Karagöz, geleneksel Türk tiyatrosunun en önde gelen sanatlarından biri olan gölge oyunun baş tipini temel almış, Karagöz'ü perdeden sosyal ve siyasal hayatın içine taşımıştır. Ali Fuat Bey'in resmi andıran karikatürleriyle mizahı doruk noktasına taşıyan gazete, bir aralar tirajı en yüksek yayınlar arasına girmiştir. Gazetenin 1909 yılında çıkardığı bir nüshasında Karagöz'ün Bursa'daki kabriyle ilgili bir belge paylaşılmış, bu belgeye göre mezar kitabesinin parçalanmış olduğu ifade edilmiştir. Bursa'daki söylentiye göre ise mezar taşını Yunan askeri Bursa işgali sırasında kentten ayrılırken kırmıştır. Bu söylentinin doğru olmadığı da bu belgeyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca Murat Emri Efendi'nin çıkardığı Fevâid adlı gazetenin bir nüshasının kapak içinde de Karagöz'ün mezarı ile ilgili bilgilere yer verilirken ilginç bir detay paylaşarak Hacivat'ın – Hacı İvaz'ın- mezarının varlığından da bahsetmiştir. Geleneksel Türk tiyatrosunun en gözde oyunlarından

olan Karagöz asırlar boyunca usta çırak ilişkisine dayalı bir süreklilik arz etmiştir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaygınlaşmıştır. Bunun önemli bir nedeni Padişahın Karagöz sevgisidir. Kanuni sarayında bazı geceler karagöz gösterileri yaptırmış, şehzadeleri ile birlikte izlemiştir. Yine şehzadelerinin sünnet şenliklerinde de saraya hayali getirterek şehzadeleri ile birlikte izlemiştir. 1540'lı yıllarda İstanbul'da oldukça yaygınlaşan Karagöz, bazı dedikodulara da konu olmuştur. Ulemadan bazıları Karagöz'ün şeriata uygun olmadığını, içeriğindeki müstehcen muhavereler nedeniyle oynatılmamasını istemişlerdir. Kanuni Sultan Süleyman, dönemin şeyhülislamı Ebussuud Efendi'yi huzuruna çağırarak Karagöz'ün şeriata uygun olup olmadığına dair bir fetva ister. Ebussuud Efendi de bir süre sonra Karagöz'ün şeriata uygun olduğuna dair bir fetva vermiş ve Karagöz tarih sahnesinden silinmekten kurtulmuştur. Bu fetva Gelibolulu Mustafa Ali'nin dönemin fetvalarını topladığı eserinde yer almıştır. Eser halen Beyazıt Kütüphanesindedir. İster gerçek kişiler olsun ister hayali, Karagöz, Hacivat'ın her ne olursa olsun bizim kültürümüzün, Bursa'mızın öz malı ve önemli bir markasıdır. Karagöz'ün perdeden gazete sayfalarına taşınmış olması Türk halkının ince mizah duygusunun tescillenmiş bir vesikasıdır. Ali Fuad Bey, II. Abdülhamid dönemindeki siyasal ve idari yapıdan edindiği deneyimlerle mevcut iktidarlarla iyi geçinmeyi bilmiş ve bu nedenle bütün yayın yaşamı boyunca gazetesi hiç kapatılmamıştır. 47 yıl boyunca çıkarılmaya devam eden Karagöz gazetesi hem Osmanlıca nüshalarıyla hem de 1928 sonrası yeni harflerle basılan nüshalarıyla kütüphanelerde ve özel koleksiyoncularda incelenmeyi ve dönemin siyasal ve toplumsal eğilimlerine ışık tutmayı beklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Karagöz, gazete, Bursa, Mezar kitabesi, Hacivat, gölge oyunu, Geleneksel Türk tiyatrosu

ABSTRACT

Technological developments made itself felt in every

field following the Renaissance and industrial revolution. One of these effects was on periodicals with the invention of the printing press. Although the concept of printing and journalism occurred in the Ottoman society long after its time, it had the opportunity to follow the developments more closely as the Ottomans' direction returned to Europe. With the printing house established by Müteferrika, despite the low literacy rate compared to Europe, the printing began to increase. The rapidly growing number of printing presses enabled the printed books and periodicals to become widespread. Publications, which were limited until Tanzimat, were often published in state-run printing presses, forming the state's official media organ. The number of periodicals also increased with Tanzimat. The real increase was lived with the declaration of the Constitutional Monarchy II. More than two hundred newspapers and magazines were published in three months following the announcement in 1908. One of them was the Karagöz Newspaper. The publication, which was founded by Ali Fuat Bey by borrowing money, is one of the few newspapers issued until 1955 without interval. Karagöz, which started to appear as a humor newspaper, was based on the main character of one of the leading arts of traditional Turkish theatre, shadow play, and carried Karagöz from the stage into the social and political life. The newspaper, which brought humor to the peak with the caricatures of Ali Fuat Bey, was once among the highest publications in circulation. In a copy of the newspaper published in 1909, a documentary about the tomb of Karagöz in Bursa was shared. It was stated that the tomb inscription was fragmented in this document. According to the rumor in Bursa, the Greek soldier ruined the epitaph while leaving the city during the Bursa invasion. The incorrectness of this rumor was also revealed by this document. Additionally, the existence of the tomb of Hacivat - Hacı İvaz was also mentioned while giving information about the tomb of Karagöz, in the cover of a copy of the newspaper named Fevâid, published by Murat Emri Efendi. Karagöz, one of the most famous plays of traditional Turkish theater, has maintained a continuity based on the master-apprentice relationship for centuries. It was especially widespread in the time of Suleiman the Magnificent. An important reason for this is the love of the Sultan's Karagöz. Some nights he had karagöz performances in the Kanuni Palace and watched with his princes. He also brought the dream to the palace in the circumcision festivities of his princes and watched them together with his princes. Karagöz, which became very common in Istanbul in the 1540s, was also the subject of some gossip. Some of the Ulema have asked Karagöz not to comply with the sharia and not to be played due to the obscene communications in its content. Suleiman

the Magnificent invites Ebussuud Efendi, the sheik of Islam of the time, to ask for a fatwa whether Karagöz is in accordance with the law. After a while, Ebussuud Efendi gave a fatwa that Karagöz conforms to the sharia, and Karagöz was saved from being erased from the historical scene. This fatwa was included in the work of Mustafa Ali, who came from Gallipoli, gathering fatwas of the period. The work is still in Beyazıt Library. Whether it is real people or imaginary, Karagöz is an essential brand and essential brand of our culture and Bursa, regardless of Hacivat. The fact that Karagöz has been moved from the screen to newspaper pages is a registered document of the subtle humor of the Turkish people. Ali Fuad Bey, II. With the experiences he gained from the political and administrative structure during the reign of Abdulhamid, he was able to get along well with the existing governments, and therefore his newspaper was never closed during his entire broadcasting life. The Karagöz newspaper, which has been published for 47 years, expects to be examined in libraries and private collectors and to shed light on the political and social tendencies of the period, with both Ottoman copies and copies printed in new letters after 1928.

GİRİŞ

II. Meşrutiyetle birlikte nispeten özgürleşen basın dünyasının dikkat çeken gazetelerinden birdir Karagöz. Osmanlı'nın son demlerinde sorgulanması gereken konuları sorgulayarak yöneticileri zaman zaman eleştirirdi, zaman zaman da toplumun aksayan yönlerini komik fakat manidar karikatürlerle işledi. Adeta dönemin vakanüvisi gibi siyasi ve toplumsal her gelişmeyi dikkatleri üzerine toplayacak şekilde ince bir espri ve akılla sayfalarına işledi.

II. Meşrutiyetin 1908'de ilanı ile II. Abdülhamit'in sansür uygulaması da ortadan kalkmıştır. Birçok alanda özellikle de basında uygulanan sınırlamalar ve kısıtlamalar kaldırılınca İstanbul'da, basın dünyasında büyük bir zenginleşme, çeşitlenme yaşanmıştır.

Asgari imkânlarla sahip birçok kişi gazete veya dergi çıkartmaya teşebbüs etti. Uzun yıllar süren sansür döneminde düşünürlerin, halkın, yüksek sesle söylemek istedikleri tenkitlerin birikmesi bunun önemli sebeplerinden biri olarak düşünülebilir.

II. Meşrutiyetle birlikte nispeten özgürleşen basın dünyasının dikkat çeken gazetelerinden biri "Karagöz"dür¹. Bildiğimiz ve yüzyıllardır Anadolu'nun

¹Erol ÜYEPAZARCI, Karagöz gazetesinin kuruluşunu ve yayın hayatının sona erdiği 1955'e kadar yayın politikasını şöyle ifade eder: Ali Fuad Bey, her halde II. Abdülhamid döneminden deneyimli olduğundan mevcut iktidarlara iyi geçinmeyi ilke edinmiş ve bu nedenle bütün yayın yaşamı boyunca gazetesi hiç kapatılmamıştır. Bunun ilginç bir saptamasını 31 Mart ayaklanmasında görüyoruz. İlk başta irtica karşıtı yazılar yazan "Karagöz"

Resim1. Karagöz Gazetesi Kapağı, 1326. TBMM Arşivi.

birçok yerinde oynatılan Karagöz, geleneksel Türk tiyatrosunda çok özel bir konuma sahiptir. Karagöz'ün kendi içinde zaten bağımsız bir hüviyeti vardır. Perdenin dünya, hayallerin insan ve arkadan suretlerin varlık sebebi olan ışığın da yaratıcı olduğu düşüncesine inanılmıştır. Bu çerçeve içinde Karagöz, Hacivat ve perdedeki diğer suretler aynı zamanda sorgulanması gereken konuların sorgulandığı, yöneticilerin zaman zaman tenkit

edildiği, toplumun aksayan yönlerinin komiklikler arasında dile getirildiği bir ortam oluşturmuştur.

Hürriyetin ilanıyla iki ay gibi kısa bir sürede iki yüzden fazla gazete ve dergi çıkarılmıştır. Fakat kısa süre sonra bunların birçoğu kapanmıştır.

II. Meşrutiyetin ilanından 17 gün sonra geleneksel Türk tiyatrosunun en gözde gösterilerinden biri olan

31 Mart Vak'ası gerçekleşip asi askerler İstanbul'a egemen olunca dil değiştirmiş "Muhterem Ulema ve Askerimiz" diye asileri metheden yazılar yayınlamış, ancak isyan bastırılınca çark etmiş ama eleştirileri de üstüne çekmiştir. Onun üzerine bir düzeltme yazısı yayınlamak asilerden korktuklarından öyle yazmak zorunda kaldıklarını belirtmiş ve İttihat Terakki karşıtlarını acımasızca eleştirenlere katılmıştır ve o günden itibaren biraz "sade suya tirit" muhalefet yapmıştır.

Ali Fuad Bey, 1912'de gazetenin yönetimini dönemin önemli aydınlarından ve "materyalizm" konusunu ülkemize ilk getiren kişi olan sosyalist eğilimli Baha Tefvik Bey'e vermiş ve Baha Tefvik Bey'in ölümüne kadar (15 Mayıs 1914) dergi yepyeni bir hüviyet kazanmıştır. Bu dönemde özellikle Baha Tefvik Bey'in gazetesinin ikinci sayfasında çıkan "Hasbihal" başlıklı yazıları ilginçtir ve daha önce Karagöz'de rastlanmayan bir içerik ve niteliği simgeler.

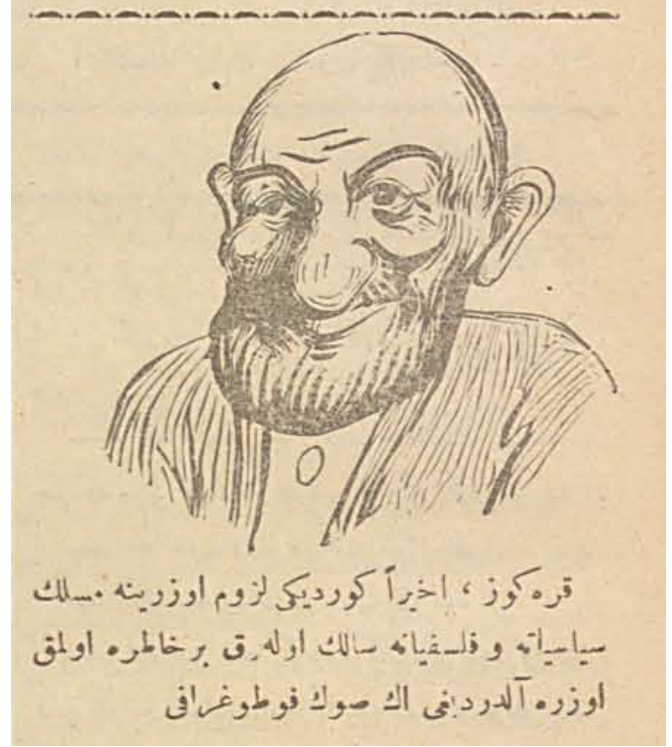
Baha Tefvik Bey'in ölümünden sonra gazete dönemin ünlü yazarı Aka Gündüz'ün yönetiminde yayınlanır. Bu sırada I.Dünya Savaşı çıkmış ve Türkiye Almanya safında savaşa katılmıştır. 1914-1918 arası Karagöz savaş koşullarında yayın yapan ve İngilizleri "Con Kikirik" adı altında aşağılayan bir yayın organıdır. Savaştan sonra Karagöz, mütekele dönemine sahibi Ali Fuad Bey'in ölümüyle girer. Gazete kız kardeşi Fatma Hanım'a kalmıştır; o da yönetime deneyimli yazar ve gazeteci Burhan Cahit (Morkaya 1891-1949)'i getirir. Karagöz, mütekele döneminde Ankara hükümetleri taraftarı bir tutum içindedir. Bu okuyucu katında saygınlığını artırır, bir ara İstanbul'da en çok satan gazete bile olur. Cumhuriyet'in ilanından sonra da Burhan Cahit'in usta yönetiminde bu başarısını sürdürür. 1928 yılında Latin harflerinin kabulü, bütün matbuat gibi Karagöz'ü de etkiler, satışlar düşer. Burhan Cahit de kendi gazetesi "Köroğlu"nu çıkarmak için Karagöz'den ayrılır. Bir süre Ornan Seyfi Orhon ve Refik Ahmet Sevengil yönetiminde çıkmaya devam etse de 26 Ocak 1935' de kapanır. Kapanınca dönemin iktidar partisi Cumhuriyet Halk Fırkası, gazeteyi sahibi Fatma Hanım'dan satın alır ve deneyimli gazeteci Sedat Simavi'nin yönetiminde halka dönük bir mizah dergisi olarak çıkarmayı sürdürür. Bu dönemden 1950 yılına kadar Karagöz artık Cumhuriyet Halk Partisi'nin halka dönük bir yayın organı olarak yaşar. Deneyimli gazeteci Sedat Simavi, başarılı bir gazetecilik sergiler; özellikle II. Dünya Savaşı'nın bunalımlı günlerinde geniş kitlelerin moralini yükseltecek yayınlarla gazeteyi başarıyla sürdürür. Bu dönemdeki ilginç bir gelişme de 1935- 1938 arası Kemal Tahir'in Karagöz'de önce muharrir sonra yazı işleri müdürü olarak çalışmasıdır. 1938 yılında Nazım Hikmet'le birlikte Donanma Davası'nda hapse girince bu görevi biter.

1950'de Sedat Simavi Karagöz'ü bırakır. Hem kendi kurduğu ve çok tutulan Hürriyet gazetesi ile uğraşmaktadır ve asıl önemlisi de Cumhuriyet Halk Partisi seçimleri kaybetmiş, muhalefete düşmüştür.

"Karagöz" bundan sonra etkisini hızla yitirerek beş yıl daha kesintili olarak çıkar, ama 1955 yılında 4785. sayısıyla birlikte kapanır. Tam 47 yıl yayınlanmıştır.

Karagöz'ün toplumsal misyonuna uygun ve aynı doğrultuda bir gazete neşredilmeye başlanmıştır. İlk nüshası 10 Ağustos 1908'de çıkarılan "Karagöz Gazetesi", aslında çok ince bir düşüncenin ürünüdür. Çünkü o bir hayaldi ve zaten olmayan birileri, söyledikleri nedeniyle sorgulanamaz, eleştirilemez ve suçlanamazdı. Aslında bu fikir 1870'li yıllarda Teodor Kasab'ın çıkardığı "Hayal" mizah dergisinde ilk kez kullanılmıştır. "Hayal"de işlenen konular Karagöz-Hacivat konuşmalarıyla, o zamanki ifadesiyle "muhabere" ile verilmişti. Karagöz Gazetesinin kurucusu aynı zamanda karikatürist Ali Fuad Bey de muhtemeldir ki bundan esinlenmiştir. Belki de bunun da katkısıyla Karagöz Gazetesi kırk yıldan fazla yayın hayatını sürdürmüştür.

Karagöz Gazetesini yazımızın kalan kısmında Karagöz olarak zikredeceğiz. Karagöz'ün sahibi, kurulduğu dönemdeki ifadesiyle sahib-i imtiyazı ülkemizin ilk karikatüristlerinden biri olan Ali Fuad Bey'dir. Ali Fuad Bey ilk karikatürlerini Çaylak Tefik Bey'in 1870'li yıllarda çıkardığı Letaif-i Asar isimli mizah dergisinde yayımlamıştır. Karikatür tarihi araştırmalarında Turgut Çeviker, Ali Fuad Bey'i "tasvirci" yani karikatürleri resim gibi olan bir karikatürist olarak tanımlar. Ali Fuad Bey'in karikatürlerinde mesajlar, karikatürlerin altında metin olarak yer alır. Ali Fuat Bey Karagöz'ün 22. Nüshası sayfa 2'de Karagöz'ü bir insan suretinde resimlerken altına şu açıklamayı koyar: "Karagöz ahiren gördüğü lüzum üzerine meslek-i siyasiyata salık olarak bir hatıra olmak üzere aldırıldığı en son fotoğrafı" (Resim:2)

Resim2. Ali Fuat Bey Karagöz'ü insan suretinde resimlemiş ve 22. Nüshasında yayınlamıştır.

Ali Fuad Bey, II. Meşrutiyetin ilanıyla oluşan serbestlik ortamında hemen kolları sıvar, Kadıköy'deki Mühürdar Gazinosunda arkadaşlarıyla buluşup anlaşır ve Belediye Muhasebe Müdürü Reşat Bey'den aldığı 500 lira borç ile gazetesinin ilk sayısını çıkarır. Karagöz, haftada iki gün çıkan, halka dönük bir mizah gazetesidir. Şunu da ifade etmek gerekir ki gazetecilik geleneği ve mesleğinin henüz tam olarak anlaşılıp içselleştirilemediği bu dönemde benzer süreli yayınların gazete mi, yoksa dergi mi olduğu da zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Karagöz, siyasi ve toplumsal olaylar, oldukça bol karikatürlü, halkın anlayabileceği sade bir dille anlatıp yorumlanmıştır. Ali Fuad Bey'in okuma yazma oranının oldukça sınırlı olduğu bir dönemde karikatür gibi çok güçlü bir görsel yöntemle mesaj veriyor olması son derece önemlidir. Karagöz, çıkarıldığı ilk dönemlerde ne incelikli ve aydınlara dönük mizah dergileri olan "Kalem" ve "Cem" gibi halka tepeden bakan, aşırı derecede siyasete soyunan dergilere, ne de seviyesiz yayınlar yapan dergilere benzemektedir. Karagöz'ün bu duruşu geniş halk kitleleri tarafından beğenilip takip edilmelerini sağlamıştır.

KARAGÖZ GAZETESİ

Karagöz'ün ilk sayfasında o günün konusuna uygun bir karikatür sunulmakta ve "Muhavere" başlığı altında bir Karagöz-Hacivat konuşması yer almaktadır. Bu konuşma o günlerde gündemde olan bir konuyla ilgilidir. Muhavere bölümü Karagöz'ün inceleme imkânı bulduğumuz bütün sayılarında mevcuttur. Münir Süleyman Çapanoğlu "Karagöz" ile ilgili bir yazısında bu bölümün uzun süre Ali Fuad Bey tarafından yazıldığını belirtmektedir. Dört sayfalık gazetenin diğer sayfalarında "Takvim-i Ceraid" başlığı altında o günlerde gazetelerde çıkan haberler yorumlanmakta, yine "Dahili" başlığı altında bazı yurtiçi haberleri verilip buna Karagöz'ün yorumları eklenmekte; "Telgraf" başlığı altında ise yurtdışı haberler iletilip yorumlanmıştır. Bazı sayılarda manzum söyleyişler ve çeşitli konular hakkında manzum yazılar bulunmaktadır. Karagöz'ün ilk nüshası 10 Ağustos 1908'de (13 Recep 1326) çıkarılmış ve nüshası 20 paraya satılmıştır. Görsel olarak da oldukça ilgi çeken gazetenin üst orta kısmında çerçeve içinde Karagöz ve Hacivat'ın o her zamanki klasik duruşlarıyla çizimleri yer almıştır. Aralarına da "KARAGÖZ" yazılmıştır. Bu çizimin sonunda "Sahib-i imtiyaz ve musavviri: Ali Fuad" ibaresi konulmuş, hemen altında "Posta ücreti verilmemiş maktuplar, kabul olunmaz, derc olunmayan evrak iade edilmez" uyarısı yazılmıştır. "Her nevi evrak muharrir namına eski Zabitiye Caddesinde 28 numarolu idarehaneye gönderilmelidir." notu eklenmiştir. Ortadaki çerçevenin sağında: "Muharriri: Mahmud Nedim" ifadesi dikkat çeker. Bunun altında da gazetenin ücretleri ve abonelikleri hakkında

bilgi verilmiştir. Karagöz'ün isminin altında "Şimdilik pazartesi ve perşembe günleri neşr olunur musavvir eğlence gazetesidir." yazmaktadır.

Resim 3. Karagöz Gazetesinde, II. Meşrutiyetin ilalını ile ilgili karikatür.

05 Ramazan 1326 tarihli 16 numaralı nüshasında Karagöz II. Meşrutiyetin ilanını ifade için meşrutiyeti üç aylık bir bebeğe benzetir. Karikatürde Karagözü de bu bebeği emziren annesi olarak tasvir eder. Karagöz meşrutiyete ninni söylemektedir:

Temmuz on bir zuhuru ninni
Üç aylıktır göz nuru ninni
Hem melektir hem huri ninni

Bak benzersin sen aya
Nurlar verdin dünyaya
Biz şükrettik Mevlâya

Büyüyecek arslanım benim
Er olacak civanım benim
Ömrüm ciğerim canım benim

Sevmeye kıyamam ninni
Bakmaya doyamam ninni
Ortaya koyamam ninni

Kardeşin var hürriyet
Sizden olur zürriyet
Meydan alsın milliyet (Karagöz Gazetesi, 1326:3)

Resim 4. Şişedeki Adam, Karagöz Gazetesi, 1326.

Karagöz'ün karikatürleri son derece iğneleyici olmasına rağmen yayın hayatı boyunca iktidar ile yayın politikası arasında kayda değer bir çatışma olmamıştır. Bu karikatürlerden biri "Şişede durduğu gibi durmaz" deyimine de atıfta bulunularak çizilmiş "şişedeki adam" karikatürüdür:

Hacıvat:

Aman birader azım pek sulandı. Bir tek olsun ver.

Karagöz:

Deli misin sen! Hiç ağzını açmaya gelir mi? Tam doksan gradudur dakikasında fırlar.

Bursa halkının dilinde dolaşan söylentiye göre, Yunan işgalinin sonunda Karagöz'ün şu an Çekirge caddesinde olan anıt mezarının bulunduğu yerde kabri bulunmaktadır. (Taş, 2007:1) Bu kabrin kitabesi de Yunan askerlerince Bursa'yı terk sırasında güya kurşunlanarak iki parçaya ayrılmıştır. Kaynaklar mezar taşının 1961'de Bursa müzesine teslim edildiğini söylese de kitabe bugün ortada yoktur. Bu anlatının doğru olmadığı Karagöz Gazetesinin 13 Mayıs 1909'da yayınlanan 83 numaralı nüshasının 4. Sayfasındaki ifadeyle açıklığa kavuşmaktadır. Karagöz'ün kabriyle ilgili açıklamada: Yeri tarif edilip resimlenerek şöyle denilmektedir: "Karagöz'ün Çekirgeden Bursa'ya giden güzergaha isabet eden kabrinin resmidir. Sinnün mezarü'l-yevm kırık ve harap olup mükemmelen tamiri için bir nüsha-i mahsusa neşri düşünülmektedir. Karagöz'ün kitabe-i sinnin gelecek nüshamızda derç edilecektir." (Resim:5) Bir sonraki nüshada (Karagöz Gazetesi, 1326:3) Karagöz'ün mezar taşının kitabesi verilmiştir. Kitabedeki gazel malumdur. Gazelin altında: "Gazelin imlasız ve gayet çirkin bir yazı ile mahkûk edilmiş

oluşu da eski bir şey olduğunu ehl-i dikkate ayan ve taşın arkasındaki 'Hayâlî tarik-i nakşiyeden es-Seyyid Mustafa Tevfik ibaresi de taşı yaptıranı beyan eder. Karagöz'ün tercüme-i haline dair mutallî' olduğumuz bazı ma'lumatı tevsî' ve tetkik için uğraşyoruz. Neticede bi't-tabi neşri-sütun eyleyeceğiz. Bu babta vukuf u malumat sahibi olan zevat-ı kiramın himmetlerini rica u intizar eyleriz." İfadesi yer almaktadır.

Resim 5. Karagöz'ün mezarının Çekirge Caddesindeki çizimi.

Karagöz'ün mezar taşı ile ilgili bir belge de Murat Emri Efendi'nin çıkardığı Fevâid gazetesinde yer almaktadır. Bu belgede sadece Karagöz'ün değil Hacıvat'ın da bir kabrinin olduğu bilgisi geçmektedir. "Karagöz'ün levh-i mezarı" başlığıyla geçen yazıyı Murat Emri Efendi (Öztahtalı, 2018:28) kendisi kaleme almıştır (Fevâ'id, 04 Kanun-ı sani, 1312:2). Bu belgede Murat Emri Hacıvat'ın kabrinin Bursa'nın doğusunda bugün "Hacıvat Sonu" olarak bilinen yerde dere kenarında olduğunu ifade ederek: "Karagöz'ün refik-i şefiki Hacı İvaz'ın dahi Kestel kariyesi caddesinde olduğunu haber almış olsak ise de henüz kabrini müşahade edemediğimizden bunun da ziyareti nasip olursa meşhudatımızı başkaca yazarız." der. Belgede: "Hayal-hane-i âlemde nice asırlardan berü verâ-yı perde-i mizahda arz-ı çehre-i inbisat etmekte olan ve öteden beri Avrupalıların 'Türk Tiyatrosu' tabir ettikleri 'Hayal' oyununun en büyük aktörü bulunan Karagöz'ün Çekirge yolunda ve Mevlüdü Süleyman Efendi merhumun türbe-i şerifi pişgâhında mezar ziyaret olundu. Karagöz'ün şimdiye kadar hayal perdesinde görüldüğü gibi bir şahs-ı muhayyel olduğu zann olunurken kabrinin şu suretle arz-ı endam etmiş, hakikaten celb-i hayret ve hususuyla levh-i mezarında menkuş 'Kenterî'nam şairin bir gazel-i aşıkaneşi İbret olmakla gazel-i mezkur istinah edilerek ber-vech zir-i

sütun (?) edebiyatımıza derç-i tahrir edilmiştir.” (Resim:6)

Resim 6. Murat Emri efendi'nin Fevâid'deki yazısı

SONUÇ

Karagöz Gazetesi Türk basını tarihinin mizahı büyük bir ustalıklarla kullanan en uzun soluklu süreli yayınlardan biri olmuştur. Gazetenin yayın politikası ve çizgisinin yüzyıllardır süregelen bir kültürün üzerine inşa edilmiş olması da bu kültüre farklı bir açı kazandırmıştır. Bir bakıma gelenek ile o döneme ait teknik gelişmeyi birleştirmiştir. Gerçek hayatta yaşayıp yaşamadıkları hâlâ muamma olan Karagöz ve Hacivat her nasıl olursa olsun bu kültürün içinde filizlenip gönüllere yerleşmiş ve suret bulmuştur. Karagöz'ün kabrinin doğal olarak da mezar kitabesinin bulunduğu taşın Yunan askeri tarafından kurşunlanarak kırılmadığı, taşın 1909'da zaten parçalanmış olduğu belgesinden anlaşılmaktadır. Emri'nin ifadesine göre Hacivat'ın da bir mezarı ve kitabesi var ise ümidimiz birgün onun da gün yüzüne çıkmasıdır.

KAYNAKÇA:

Fevâif Gazetesi, Murat Emri Efendi, Bursa 1312.

Karagöz Gazetesi, İlk 104 sayı, Dr.İbrahim İ. ÖZTAHTALI Özel koleksiyonu, 1908 İstanbul

ÖZTAHTALI İbrahim İmran, Murat Emri ve Divanı, Yıldırım Belediyesi Kültür Yayınları 1, Bursa 2018.

TAŞ Hülya, Günümüz Bursa'sında Karagöz, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 12, 2007/1.